

V Čechách je tento muž takřka neznámý. Patrně také proto, že byl zastíněn mužem neméně významu, svým přítelem a soupeřem G.K. Chestertonem. Ač byli oba mužové pera a literární hravosti, Belloc se na rozdíl od Chestertona nevyhýbal přímé politické aktivitě. Svou politickou „kariéru“ spojil s osudem Liberální strany na počátku 20. století, v době, kdy se rozhodovalo o charakteru moderních politických dějin země, do které se jako dvoutletý, po smrti svého francouzského otce, republikánského antiklerikála Luise Belloca z La Celle-St.Claude, odstěhoval se svou anglickou matkou.

Vystudoval historii na Balliol College v Oxfordu. Silné historické vědomí prochází napříč celým jeho dílem. Belloc se v tomto ohledu – a v kterém ne? – zřetelně odlišuje od svých anglických současníků. Stává se zarputilým kritikem tzv. whigovské interpretace anglických dějin, spočívající v přesvědčení o výlučnosti anglické cesty pokroku, na které se anglický národ postupně osvobozuje od prokletí, pověr a pout minulosti. Tento neochvějný pochod vstříc svobodě a industriálnímu kapitalismu byl údajně zahájen reformací, vrcholící roku 1688 událostí nazvanou „Glorious Revolution“ – stětím Karla I. a cromwellovskou despocií.

Belloc vidí věci v opačném sledu. S rozpadem přednovověkého řádu dochází k podemílání celé řady institucí, které ve svém „sporů o člověka“ umožňují existenci mnoha svobod, práv a privilegií nevycházejících přímo z jediného centra politické či duchovní moci. Moderní doba, charakteristická homogenizací života, unifikací společenských vzorů a ekonomického provozu, přestává tyto tradiční svobody respektovat a centrální politická moc, nekontrolovaná působením do jisté míry nezávislých společenských autorit, především duchovního řádu, nabývá na síle a významu v našem civilizačním okruhu dosud nevídaném.

Bellocovi kritici rádi poukazují na jeho až militantní obhajobu katolicismu a na něm vybudované „civitas christiana“. Osočují jej z dogmatismu a nedostatku sympatií k přednostem moderní doby. Belloc je však přesvědčen, že tato doba člověka vnitřně rozdělila, že příliš od sebe oddělila světské a transcendentní. Učinila z obou oblastí radikální autonomie, subjektivizovala duchovní svět a veškerý veřejný provoz podřídila autonomním zákonům a pravidlům, vycházejícím údajně z jiných zdrojů. Tato moderní schizofrenie byla posléze uměle překlenuta ideologiemi, jejichž důsledky jsou dnes jen obtížně překonatelné. Belloc po dlouhou dobu varoval před nebezpečím, které se později zhmotnilo do německého nacismu a internacionálního komunismu. Na druhou stranu své naděje nevěkládal ani do tehdejších parlamentních režimů s více či méně demokratickým provozem. Belloc nebyl nepřítelem demokracie. Sám měl nepřehlédnutelné egalitářské sklony a aristokracie nepatřila k jeho oblíbeným společenským vrstvám. Miloval „obyčejné“ muže a ženy, svobodné rolníky a vojáky křesťanské Evropy. Ve své době však sympatizoval spíše s autoritativními režimy (především Francovým Španělskem) a hájil politické principy spíše monarchické než demokratické. Kde není možná široká demokracie s pluralitou lokálních svobod a institucí, s nekoncentrovaným, rozsáhle distribuovaným majetkem (za vzor pokládal kantonální Švýcarsko, miniaturní horskou Andorru, Dánsko či chaotické katolické Irsko), doporučoval řídit se principy monarchickými, s jedním vládcem v čele země, nepřiliš omezeným národním parlamentem, věrným zákonům, tradici a lidem své země, mužem služby a vysoké

odpovědnosti. Svůj hold v tomto ohledu složil, zdánlivě překvapivě, Spojeným státům americkým (The Contrast, 1924). Svými převážně apologetickými spisy, zvláště svým textem „Evropa a víra“ (Europe and the Faith, 1920), mocně podráždil celou tehdejší levicovou kulturní elitu. Mezi nejslavnější polemiky z této doby (v žánru interpretace dějin) patří ostrá, leč věcná, výměna názorů mezi Bellocem a socialistou H.G.Wellsem.

Socialismus byl Bellocovi z duše odporný. Jako rozhodný a principiální obhájce institutu soukromého vlastnictví viděl v socialismu ohrožení západní křesťanské civilizace. Na rozdíl od mnoha tehdejších i současných liberálů byl však přesvědčen, že branou do násilně a z centra řízeného společenského života je liberální, industriální kapitalismus, ten typ hospodářského uspořádání, přesvědčivě vítězí v tehdejší průmyslové Anglii. Svou prorockou vizi zhmotnil v knize „Otrocký stát“ (Servile State, 1912).

Lidská svoboda, důstojnost a odpovědnost se lépe realizují tehdy, je-li člověk vlastníkem takového typu majetku, který jej činí maximálně nezávislým na pomoci zvenčí, zvláště pak na přerozdělovacích mechanismech státu. Do věcí, kterým vládne, obtiskuje svůj charakter, jméno a čest. Ekonomická historie moderní Anglie, častý terč Bellocových britských komentářů, je historií postupného vyvlastňování malých vlastníků výrobních prostředků, především půdy. Počátky tohoto procesu klade do politiky konfiskací klášterů, církevního a cechovního majetku za Jindřicha VIII. Tento a další panovníci si tímto zabaveným majetkem kupovali přízeň šlechty, jejíž vliv vzrostl do takové míry, že její materiální zájmy určovaly po dlouhou dobu chod politického i hospodářského života země. Vznik třídy velkých vlastníků půdy byl doprovázen proletarizací venkovského obyvatelstva, které zbaveno svých podílů na pozemcích svých místních světských a duchovních pánů odchází houfně do měst, podstatně měnících jejich dosavadní hospodářský život závislostí na nejistých mzdách. Vlastnictví výrobních prostředků je monopolizováno, skupina jejich vlastníků je početně velice malá, převažující část obyvatel nevykonává žádnou vlastnickou kontrolu nad takovým majetkem, který by jim umožnil relativně nezávislý hospodářský život. Toto však ještě není Bellocem prorokovaný „otrocký stát“. Hospodářský život jeho doby byl plný nejistot, mzda byla nejistá, obživa závisela na vůli a kvalitách vlastníka, případně výkonu jeho podniku. Tato atmosféra stálé nejistoty vede všechny zúčastněné strany k „podpisu“ kontraktu, který by tomuto režimu nejistoty zabránil. Jak k tomu dospět?

Belloc se s Liberální stranou rozchází pro její čím dál tím větší konvergenci se socialismem. Tento proces kulminuje v roce 1911 (v rozmezí let 1906 a 1910 zasedá nejprve jako člen Liberální strany, po vzrůstajících konfliktech jako nezávislý, v Dolní sněmovně parlamentu), kdy britský parlament odhlasoval National Insurance Act, zavádějící systém sociálního zabezpečení takřka identický se systémem zaváděným Bismarckem v Německu.

Právě státem řízené sociální zabezpečení spolu s řadou dalších legislativních úprav v oblasti „sociální politiky“ (také ryze moderní termín) je to, čím se v budoucnu mají pacifikovat případné konflikty mezi menšinovou skupinou vlastníků a většinovou skupinou námezdních pracujících. Dosavadním vlastníkům výrobních prostředků bude státem garantováno, že nebudou svého majetku a svého superiorního postavení zbaveni za toho předpokladu, že těm, kteří pracují v jejich prospěch, budou poskytovat takovou skladbu a takové množství

finančních prostředků, kterým by se v případě momentální nouze uchránili před nejistou budoucností. Modifikací tohoto typu řádu je dnešní „zaopatřovatelský stát“ (welfare state), dosahující podobných výsledků jen zdánlivě nepodobnými metodami.

Důsledky takového uspořádání hospodářského života zasahují za hranice ekonomiky státu. Mají vliv na charakter občanů, spoluvytvářejí převládající mentalitu závislosti na státu v oblastech, tradičně spadajících do kompetence rodiny, světské i náboženské obce, místních podpůrných spolků a aktivit a dalších nižších společenských institucí. Rozleptávají přirozenou odpovědnost za sebe i za druhé. Dnešní hospodářská mentalita je řízena logikou mzdy, případně dalších finančních dávek. Osobní ekonomický pokrok se váže na jejich růst a množství především spotřebních statků, jejichž jsou ekvivalentem.

Monopolizace hospodářského života byla podle Bellocova přesvědčení, získaného z vlastní politické praxe, v zájmu politických elit britského parlamentního systému. Belloc nevěřil v to, že zastupitelský systém v zemi, ve které po většinu svého života žil, ve skutečnosti reprezentuje skutečné zájmy prostých obyvatel. Byl spíše přesvědčen o naprostém opaku. S bratrem G. K. Chestertona Cecilem vydává v roce 1911 knihu pod názvem „Stranický systém“ (The Party System). Na stránkách této knihy oba autoři tvrdí, že rivalita mezi dvěma soupeřícími politickými stranami je předstíraná; ve skutečnosti jde o falešnou hru. Nevede se žádná bitva o vítězství politického programu – také z toho důvodu, že skutečných principiálních rozdílů mezi nimi ubývá. Jediným skutečným zájmem je podíl na moci. Stranická politika se stává závislá na řešení pseudoproblémů, aby se alespoň takto dodalo zdání reality jinak bezobsažnému soupeření. Oběma politickým stranám vyhovuje princip závislosti členů Sněmovny na stranickém vedení, nedostatečné rozlišení mezi exekutivou a zákonodárnou mocí, obtížnost prosazení se nezávisle na diktátu strany. Terčem té nejostřejší kritiky je však existence tajných stranických fondů. Z těchto fondů se rozdělovaly politické prebendy, nakupovaly a prodávaly se šlechtické tituly. Z této korupce se utváří charakter Horní sněmovny s narůstajícím počtem členů, pocházejících z obchodních a průmyslových kruhů, s čerstvě nabytým titulem.

Britský politický systém není podle Belloca demokratický, ale oligarchický. Tato neformální oligarchická společnost složená z reprezentací obou politických stran má shodný zájem – hrát tuto hru co nejdéle.

Tento monopolisticko-oligarchický režim jen velice těžko může vyústit do něčeho jiného, než je Bellocem předpovídaný „otrocký stát“. Jen špetku naděje vkládá do takového kursu dějin, který by od tohoto osudu moderní Anglii zachránil. Alternativou, Bellocem považovanou za optimální (nikdy ne ideální, Belloc nebyl politický utopista!) společenské uspořádání, je v protikladu k „servile state“ tzv. „proprietary state“, ve kterém by dominujícím elementem hospodářského života mělo být rovnoměrnější rozvrstvení soukromého vlastnictví výrobních prostředků. Na tomto místě bude třeba se vrátit k Bellocově pojetí soukromého vlastnictví. S podobnou argumentací se můžeme setkat v encyklice Rerum novarum (1891) v mnoha směrech výjimečného papeže, „zakladatele“ systematické sociální nauky církve Lva XIII. Správa majetku poskytujícího obživu napomáhá nejen k větší nezávislosti na státu, ale posiluje a podtrhuje ve svých důsledcích význam té nejmenší, leč základní a ničím

nenahraditelné sociální skupiny – rodiny. Hospodářský život se dříve mnohem častěji realizoval v bezprostředních hranicích jednotlivé rodiny. Dnes je rodina jako hospodářská jednotka posuzována jen v termínech spotřeby, původně však byla také místem výroby. Ekonomika dnešní rodiny je do značné míry atomizována, celkový příjem rodiny je součtem individuálních příjmů z pracovních aktivit dospělých. To má za následek větší míru nezávislosti jednotlivých členů rodiny na sobě samých a tedy i vyšší míru nestability.

Rovnoměrnější distribuce výrobních prostředků pak chrání před přílišnou monopolizací hospodářské moci, potvrzuje prioritu rodiny před státem a znemožňuje prudký růst počtu vykořeněných „proletářů“. Zmiňuje-li Belloc ve svých úvahách pojem „proletář“ či „proletářská mentalita“, má vždy na mysli cosi víc než jen strohý fakt nižšího společenského postavení a nemajetnou existenci. Proletářskou mentalitou může být vybaven i slušně placený zaměstnanec libovolného podniku či státní služby.

Když spolu s Chestertonem a řadou dalších přátel zakládá Belloc v roce 1926 v Londýně „Distributist League“, je fatální fúze moderního liberalismu se socialismem na pořadu dne. Belloc provokuje, burcuje, varuje před neblahými důsledky tohoto vývoje. Je mužem vize, nikdy však nepropadá falešným iluzím a snům o utopických pořádcích. Řád, po kterém tolik touží, nemůže být výsledkem politické akce a zacíleném mechanismu. Vlastnická reforma nemůže být dosažena mechanicky, vždyť vlastnictví a vztah k věcem je něčím specificky osobním a nemechanickým. Nelze učinit z nemajetných vlastníky pouze tím, že nějaký majetek bude převeden do jejich pravomocí. Cílem vlastnické reformy navíc není, řečeno dnešními slovy, růst hrubého domácího produktu, ale rozšíření sféry svobody, osobní odpovědnosti a maximální nezávislosti rodin na státu. Poměrně podrobný a velice věcným tónem zformulovaný program distributismu lze nalézt v jedné z pozdějších Bellocových prací „Obnova vlastnictví“ (The Restoration of Property, 1936).

Sluchu ekonomického liberála budou nelibě znít slova o potřebnosti regulace hospodářské soutěže takovými nástroji, které by malé rolníky, řemeslníky, prodejce, malé lokální podniky a rodinné firmy chránily před mamutími hospodářskými subjekty, majícími v neregulovaném prostředí snadnější přístup k úvěrům, informacím, reklamě a politické protekci. Právě tyto podniky a ne malí vlastníci udávají tón v moderní průmyslové ekonomice. Distributisté navrhuji zavést systém diferenčního zdanění, nehomogenních daňových sazeb, které by vyrovnávaly přirozený handicap malých vlastníků. U velkých společností navrhuje zavést jakousi obdobu české kuponové privatizace s takovými pravidly hry, které by znemožnily koncentraci kapitálu v rukou několika málo akcionářů. Belloc kritizuje formy a výši zdanění v Anglii počátku tohoto století. Vystupuje proti dani dědické a darovací, proti dani z prodeje. Vysoká míra zdanění je neslučitelná s „proprietary state“, navíc systematicky likviduje distributisty hájenou střední třídu a posiluje moc existující plutokracie. Belloc nechtěl nějakým dekretem provést vlastnickou revoluci v Anglii, chtěl jen postupnými, nenásilnými kroky zvrátit bilanci ve prospěch malých vlastníků, hrdých na svou nezávislost na anonymní mašinerii státu.

Nemají pravdu Bellocovi odpůrci, obviňující jej z utopismu. Distributismus není výronem abstraktního, uniformujícího programu společenského perfekcionismu. Naopak, ctí

rozmanitost a heterogenitu, zná člověka hříšného a omylného. Má citlivý a otevřený vztah k „tělesnosti světa“, miluje Stvořitelovo dílo, má zdravou nedůvěru ke všemu, co by jen trochu připomínalo duchovní gnózi a pokušení angelismu. Jak v jednom svém eseji píše G.K.Chesterton, „tolik lidí stojí na svých vlastních nohou, protože stojí na své vlastní půdě“.

Hilaire Belloc, katolický apologeta, historik a břitký kritik, byl stižen mrtvicí a nalezen u dohasínajícího krbu 16. července 1953.

Zdroj Katolík revue.

Publikovaný text byl autorem přednesen v rámci přednáškového cyklu, pořádaného Občanským institutem a Vzdělávací nadací Jana Husa v letech 1993-1995 pod názvem „Velké postavy politické filosofie“.